

MA Mitko Arnaudov*

OHRIDSKI SPORAZUM – INSTRUMENT ZA KREIRANJE BINACIONALNE DRŽAVE U MESTO INTEGRISANOG DEMOKRATSKOG DRUŠTVA

Apstrakt

Nakon rata u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i na Kosovu, ni Republika Makedonija nije uspjela da sačuva svoj unutrašnji „stakleni“ mir koji je bio konstantno dovođen u pitanje tokom devedesetih. Na početku XXI veka u ovoj državi se probudio stari duh netrpeljivosti između Makedonaca i Albanaca koji je prerastao u oružani sukob. Zahvaljujući snažnoj političkoj i diplomatskoj intervenciji od strane međunarodnih predstavnika rat je zaustavljen i na taj način sprečeno je proširivanje ratnih dejstava na celoj teritoriji makedonske države i otpočinjanje novog građanskog rata na zapadnom Balkana. Potpisivanje Ohridskog sporazuma je bio uslov za uspostavljanje konačnog mira. Ovim sporazumom Republika Makedonija je postala država čija je državotvornost, po slovu Ustava, u rukama svih njenih građana. Sadržaj Ohridskog sporazuma predstavlja osnovu za kreiranje multinacionalne, multikulturalne i integrisane države Makedonije. Nažalost, faktičko stanje u ovoj državi ne oslikava nimalo multietničnost i integrisanost makedonskog društva. Nakon konflikta sa albanskim pobunjenicama i nakon potpisivanja Ohridskog sporazuma, Republika Makedonija je krenula putem usvajanja binacionalnih karakteristika i kreiranja atmosfere paralelnih društava unutar nje. Makedonska i albanska zajednica žive u jednoj državi, no oni suprotno odredbama Ohridskog sporazuma, ne teže međusobnoj integraciji i usvajanju zajedničkih vrednosti i interesa.

Ključne reči:

Ohridski sporazum, Republika Makedonija, Albanci, Makedonci, konflikt, binacionalnost, etničke manjine.

* Mitko Arnaudov, doktorand na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka, modul: Međunarodne i evropske studije, Beograd, e-mail: mitko_arnaudov@yahoo.com

EFEKTIVNOST OHRIDSKOG SPORAZUMA U POLITIČKIM/PARTIJSKIM SPORAZUMEVANJIMA

Potpisivanje Ohridskog okvirnog ugovora, suštinskog uslova za prekid ratnih dejstava na tlu severo-zapadne Makedonije, predstavlja novu etapu u istoriji savremene makedonske države. Gledano iz današnje perspektive retko ko govori o tome da li je bio potreban rat da bi se došlo do takvog sporazuma, no postoji veliki broj analiza i radova koji pokušavaju da objasne ulogu ovog sporazuma u procesu izgradnje demokratske Republike Makedonije. Suštinski cilj ovog sporazuma predstavlja izgradnja integrisanog društva unutar makedonske države utemeljenog na građanskim osnovama. Takve građanske osnove, kroz jednostavno udžbeničko objašenje, bi značile jednakost svih građana jedne države, bez obzira na njihovu nacionalnu, etničku ili religijsku opredeljenost.

Da li je politička elita makedonske države uspjela da stvori građansko društvo u svojoj državi nakon 14 godina od stupanja na snagu Ohridskog sporazuma, predstavlja pitanje koje i dalje zauzima visoko mesto kako u javnosti unutar Makedonije, tako i u procesu evro-atlantske integracije ove zapadno-balkanske države. Svedoci smo postojane dinamike značaja Ohridskog sporazuma koja je uslovljena političkim, spoljno-političkim i društvenim prilikama, odnosno neprilikama.

U bloku albanskih stranaka, implementacija i važnost Ohridskog sporazuma predstavlja polaznu tačku pri kreiranju politike u predizbornim kampanjama. Za razliku od njih, partije sa makedonskim nacionalnim predznakom uvećavaju značaj ovog sporazuma tek kada se razmatra evro-atlantska budućnost Republike Makedonije. Međutim, oni su izričiti protivnici opstanka i sprovođenja istog tokom predstavljanja svojih izbornih programa ispred glasača makedonske nacionalnosti. Statistički i legislativno ovaj sporazum je u celosti sproveden. Neposredno nakon potpisivanja usvojene su ustavne izmene, odnosno amandmani u skladu sa Ohridskim sporazumom i na osnovu toga država Makedonija je dobila građanski ustav, koji posmatrano sa demokratskog i liberalnog gledišta, predstavlja ideal za stabilan i održiv međuetnički suživot.

Nakon 14 godina od usvajanja Ohridskog sporazuma, suštinska implementacija istog bi doprinela ostvarenju strateških interesa makedonske države, odnosno članstvu u Evropskoj uniji i NATO-u, no, nažalost, realnost unutar ove države prikazuje nam negativne tendencije na polju izgradnje građanskog, multietničkog i multikulturalnog društva. Čak i određeni političari koji su bili potpisnici Ohridskog sporazuma, slažu se sa tvrdnjama da smo svedoci nedostatka suštinske implementacije. Bivši makedonski premijer, Ljubčo Georgievski, govori kako postoji ozbiljno udaljavanje ma-

kedonskog od albanskog društva i kako su moguće nove krizne kulminacije između Makedonaca i Albanaca.¹ Ukoliko imamo u vidu pojedine događaje u poslednje četiri godine, veoma jednostavno možemo zaključiti da su tvrdnje bivšeg makedonskog premijera relevantne. Takođe, Albert Musliu u svojim političkim analizama beleži kako unutar Makedonije periodično dolazi do faza koje generišu međuetničke tenzije.² Bivši makedonski ambasador u NATO-u, Nano Ružin, zaključuje da je duh Ohridskog sporazuma izgubljen na račun njegove kvantifikacije. Takav zaključak nije daleko od prave istine o suštinskoj sprovodivosti ovog sporazuma.

Veoma često se govori o činjenici da su makedonski Albanci formalno postali deo institucionalnog ustrojstva makedonske države. Pojedini političari iz makedonskog bloka pitanje zapošljavanja Albanaca posmatraju kao nužnost nametnutu Ohridskim sporazumom. Da stvar bude još gora, svedoci smo kako Albanci i Makedonci koji zajedno rade u javnom sektoru ne pokazuju ni malo kolegijalnosti, a veoma često ne uspostavljaju ni međusobnu komunikaciju. Rizvan Sulejmani smatra da nedostaje duh Ohridskog sporazuma, a to bi značilo izgradnju harmoničnog suživota.³ On napominje kako su i dalje izričito visoke nacionalističke tendencije i zahtevi unutar makedonske i albanske zajednice.⁴ Jove Kekenovski, profesor sa Univerziteta u Bitolju, smatra da implementacija Ohridskog sporazuma ide na štetu makedonskog naroda i ostalih etničkih grupa (ne-Albanaca) koji žive u državi Makedoniji.⁵ Prema njegovim rečima, cilj Ohridskog sporazuma je afirmacija multietničkog karaktera makedonske države, umesto binacionalnog.⁶ Dragiša Miletić, lider srpske manjinske partije unutar Makedonije, smatra da su makedonski Albanci jedini konzumenti Ohridskog sporazuma.

Niko ne govori o Ohridskom sporazumu van konteksta odnosa Makedonaca i Albanaca. Postalo je običajno pravilo da se ovaj sporazum razmatra samo u slučajevima i pitanjima delokruga odnosa makedonske i albanske zajednice. Sve više se naglašava negativni učinak Ohridskog sporazuma u odnosu na ostale, manje, etničke zajednice unutar Makedonije. U javnosti sve češće se govori o tzv. "ramkovnim zapošljavanjima" i o marginalizaciji

¹ Nova TV, *Ramkoven dogovor*, Nova TV, Skopje, 2013, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=GheCtXfzj8A>, (Accessed 15 Decembar 2015).

² Ibidem, (Accessed 15 Decembar 2015).

³ Ibidem, (Accessed 15 Decembar 2015).

⁴ Ibidem, (Accessed 15 Decembar 2015).

⁵ Jove Kekenovski, *Makedonija zabrzano stanuva binacionalna država*, Najdovski, Skopje, 2012, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=HJaWmYBOuqk>, (Accessed 04 Januar 2016).

⁶ Ibidem, (Accessed 04 Januar 2016).

i društvenoj dezintegraciji ostalih ne-albanskih etničkih manjina. Zoran Ilijevski, univerzitetski profesor i savetnik predsednika Republike Makedonije, ukazuje kako je Ohridski sporazum implementiran sa legislativne tačke gledišta i kako je u budućnosti potrebna suštinska implementacija istog.⁷ Ono oko čega se svi slažu po pitanju Ohridskog sporazuma jeste činjenica da on predstavlja jedan od glavnih uslova na evro-atlantskom putu.

Zanemarujući njegove brojne negativne reperkusije i njegove binacionalne učinkovitosti unutar makedonske države i suštinske nedoslednosti, predstavnici Evropske unije i NATO-a postojano ukazuju na njegov ključan značaj u ostvarivanju strateških interesa. Ambasadorica OEBS-a u Makedoniji, Nina Suomalajnen, takođe govori o suštinskom značaju Ohridskog sporazuma u evropskim integracijama.⁸ Filip Dejvis, profesor na Univerzitetu Kolumbija u Njujorku, potvrđuje brojna relevantna mišljenja, odnosno da put Makedonije ka Evropskoj uniji i NATO zavisi od konačnog sprovođenja Ohridskog sporazuma.⁹ Kako unutar Makedonije tako i u evropskim i međunarodnim institucijama, svi govore o značaju ovog sporazuma, no niko ne postavlja pitanje njegove faktičke sprovodivosti i krajnjeg rezultata.

Da li država Makedonija zaista postaje binacionalna država? Da li je Ohridski sporazum etapa u procesu federalizacije makedonske države? Da li je Republika Makedonija propustila šansu da izgradi građansko i multikulturalno društvo? Da li je neophodna reforma ovog sporazuma? Da li Ohridski sporazum služi samo kao alatka u rukama političara za stvaranje partijskih oligopola? I da dodamo, osim što se implementacija Ohridskog sporazuma ne kreće u pravom smeru, postojeće blokade sa kojima se suočava država Makedonija na evropskom putu mogu da postave ovaj sporazum na staklene noge, a samim tim i da dovedu u pitanje njegovu odživost u budućnosti.¹⁰

⁷ Zoran Ilijevski, *Ohridskiot dogovor sega i vo idnina*, Ljupčo Cvetkovski, Skopje, 2010, Available from: https://www.youtube.com/watch?v=XPPAn_2ub5w, (Accessed 06 Januar 2016).

⁸ Nina Suomalajnen, *Analizata na Ohridskiot dogovor kje pomogne da se kreiraat politiki*, Sitel televizija, Skopje, 2015, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=DsbZkbwK7yk>, (Accessed 07 Januar 2016).

⁹ Redžep Kjamili, Kristina Naumovski, *10 godini Ohridski ramkoven dogovor*, 24 Tema, Skopje, 2011, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=iLe1x4mfdqg>, (Accessed 10 Januar 2016).

¹⁰ Ibidem, (Accessed 10 Januar 2016).

KAKO JE MAKEDONIJA STIGLA DO OHRIDSKOG SPORAZUMA?

Većina političara, etničkih Makedonaca, i obični građani podjednako priznaju da su, kroz istoriju, etnički Albanci bili isključeni iz procesa donošenja odluka u državi.¹¹ Konflikt u severo-zapadnim delovima Makedonije iz 2001. godine, sa današnje perspektive posmatra se kao domino efekat ili kao nastavak ratnih dejstava nakon kosovskog konflikta koji je završen sredinom 1999. godine. Ovaj konflikt se veoma često povezuje i sa buntovima unutar Republike Albanije iz 1997. godine. Veliki deo naoružanja iz bivših vojnih magacina unutar albanske države, koji je ukraden od strane buntovnika za vreme urušavanja režima Salija Beriše (urušavanje piramidalnih štedionica), kasnije je prenet na teritoriju Republike Makedonije. Imajući u vidu tezu amerikanaca: „gde se nosi, odnosno stacionira naoružanje, tamo se očekuje u bliskoj budućnosti i konflikt“, možemo veoma jednostavno da potvrdimo istinitost prethodno navedene teze i utvrdimo poreklo naoružanja koje je korišćeno od strane terorista tokom ratnih dejstava unutar Makedonije.¹² Bivši makedonski ministar unutrašnjih poslova, Pavle Trajanov, potvrđuje da poreklo velikog dela naoružanja korišćenog od strane terorista tokom konflikta u 2001. potiče iz bivših vojnih magacina albanske države, opljačkanih tokom građanskih nereda iz 1997. godine. Ljube Boškovski ukazuje na saznanja o delovanju terorista na tlu makedonske države još iz 1998. godine.¹³

Neki smatraju da je ugovor o demarkaciji granice između tadašnje SR Jugoslavije i Republike Makedonije, potpisan od strane Vojslava Koštunice i Borisa Trajkovskog, bio inicijalna kapisla za početak konflikta u severo-zapadnim delovima. Bivši predsednik Demokratske partije Albanaca u Makedoniji, Arben Džaferi, smatra da se ratovi ne vode zbog građanskih i političkih prava.¹⁴ Ova konstatacija lidera Albanaca u Makedoniji nam pruža jasan odgovor na pitanje da li su Albanci ratovali u Makedoniji kako bi zadovoljili svoja osnovna građanska prava. Veoma mali broj Albanaca koji su živeli u makedonskoj državi su bili učesnici u ovom konfliktu. Prema rečima Nikola Čašule, bivšeg makedonskog ambasadora i ministra spoljnih poslova „Albanci-starosedeooci su ostali mirni. Albanski stanovnici iz reona

¹¹ Sašo Ripilovski, Stevo Pendarovski, *Macedonia and the Ohrid Framework Agreement: Framed Past, Elusive Future*, Perceptions, Turkey, 2013, Available from: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2013/09/Summer_2013.pdf#page=139, (Accessed 10 Januar 2016), p.135.

¹² Vasko Eftov, *Vojnata vo 2001. godina*, Vo centar, Skopje, 2014, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=jfYK8Sl7oO8>, (Accessed 25 Decembar 2015).

¹³ Ibidem, (Accessed 25 Decembar 2015).

¹⁴ Ibidem, (Accessed 25 Decembar 2015).

Zajasa, Kičeva, Gostivara i Struge su bili samo nemi posmatrači konflikta“. Ovakve tvrdnje nas dodatno uveravaju da je konflikt dirigovan od strane spoljne komande i da je veliki deo boraca infiltriran na teritoriji Republike Makedonije.

Svedoci smo apsurdne nelogičnosti. Kako je moguće završiti konflikt sa sporazumom čija se suština odnosi na poštovanje ljudskih i građanskih prava, a započeti isti slanjem kominikea u kojima se zahteva oslobođenje porobljenih albanskih teritorija od strane makedonskog okupatora? Ljubčo Georgievski, bivši makedonski premijer, smatra da je cilj konflikta bio da se osvoji što više teritorije, a nakon toga da se uspostave OUN misije (plavi šlemovi), koje bi razgraničile teritorije po etničkim linijama.¹⁵ Akcije koje su započele makedonske snage bezbednosti verovatno su uticale na promenu zahteva kod albanskih terorista. U toku konflikta zabeležen je ogroman uspeh makedonskih bezbednosnih snaga i veliki broj žrtava na strani terorista. Kako su policijske i vojne snage napredovale, tako je napredovao i proces uspostavljanja političkih pregovora. Međunarodni zvaničnici su težili uspostavljanju kontakta za pregovore između makedonskih vlasti i predstavnika Oslobođilačke narodne armije. Ambasador OEBS-a, Robert Frovik, je bio prvi koji je ostvario kontakt sa političkim predstavnicima Oslobođilačke narodne armije. Ubrzo nakon toga je potpisana Prizrenska deklaracija između predstavnika albanskih stranaka u Makedoniji, Arbena Džaferia i Imera Imeria i političkog predstavnika i glavnog komandanta ONA, Ali Ahmetia.¹⁶ Ova deklaracija je bila samo korak u procesu olakšavanja pregovora između zaraćenih strana. Džaferi i Imeri, kao potpisnici ove deklaracije, su dobili politički legitimitet od strane ONA, da pregovaraju sa makedonskim vlastima o zahtevima terorista.

Poslednju fazu u ovom sukobu predstavljaju operacije u selu Aračinovu. Teroristi su pretili da će proširiti ovaj sukob na teritoriju glavnog grada Makedonije, jer se ovo selo nalazi u neposrednoj blizini Skoplja. Nakon snažnih vazdušnih udara na teritoriji Aračinova, od strane makedonskih bezbednosnih snaga, politički vrh Makedonije, uz snažni pritisak međunarodnih posrednika, je prekinuo ratna dejstva protiv terorista, prihvatio ponudu o obostranom prekidu vatre i nastavio pregovore o sporazumu koji je trebao da obezbedi konačni mir. Na veliko nezadovoljstvo etničkih Makedonaca, pregovori su nastavljeni u Ohridu, gde je postignut i krajnji *de jure* cilj ovog sukoba, odnosno potpisivanje Ohridskog sporazuma.

¹⁵ Vasko Eftov, *Vojnata vo 2001. godina*, Vo centar, Skopje, 2014, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=jfYK8Sl7o08>, (Accessed 17 Decembar 2015).

¹⁶ Vasko Eftov, *Vistinata za Aračinovo*, Vo centar, Skopje, 2014, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=TEngCFMneA>, (Accessed 29 Decembar 2015).

Ljubčo Georgievski, bivši makedonski premijer, smatra da je Ohridski sporazum u celosti kreiran u saglasnosti sa planom o razrešenju konflikta od strane ambasadora Frovika.¹⁷ Ohridski sporazum je uspeo da ostvari svoj prvenstveni cilj, odnosno mir u državi Makedoniji. Sa današnje perspektive gledano, ne postoji saglasnost o tome da li je ovaj sporazum zaista predstavljao cilj kojem su težili albanski pobunjenici. Republika Makedonija je uspela da sačuva svoj teritorijalni integritet. No, da li je uspela da izgradi institucije koje su spremne da odgovore na zahteve njenog multietničkog društva, predstavlja pitanje koje i dalje lebdi u vazduhu. Da li je Albanska etnička zajednica u makedonskoj državi privilegovana u odnosu na druge, manje etničke zajednice, predstavlja još jedno pitanje koje se sve češće pojavljuje među građanima Makedonije.

IMPLEMENTACIJA OHRIDSKOG SPORAZUMA – PUT KA KREIRANJU BINACIONALNE DRŽAVE

„Ovaj Sporazum nije savršen, no nijedan sporazum ne može biti savršen. On je najbolji mogući sporazum koji štiti teritorijalni integritet Republike Makedonije, individualna prava, pokreće Makedoniju ka građanskom modelu modernih evropskih država, obezbeđuje više obrazovnih mogućnosti za sve građane, obezbeđuje veću decentralizaciju“, ovim rečima je bivši makedonski predsednik, Boris Trajkovski, započeo svoje izlaganje o značaju sporazuma pred poslanicima makedonske skupštine. Makedonski nacionalistički orijentisani intelektualni krugovi negativno su ocenili Ohridski sporazum, navodeći da je reč o federalizaciji Makedonije i putu ka njenoj definitivnoj etničkoj podeli. Sličan stav je zauzela i Makedonska pravoslavna crkva.¹⁸

Posmatrajući makedonsko društvo danas, svedoci smo činjenice da je greška napravljena ne u sadržaju Ohridskog sporazuma, već u procesu njegove implementacije i pogrešnog tumačenja od strane makedonske političke elite. Ovaj sporazum nije uspeo da napravi nacrt pluralnog društva, jer niti Albanci ni Makedonci nisu obraćali pažnju na interese drugih etničkih zajednica.¹⁹ Makedonski ustav iz 1991. godine iscrtavao je multikulturalnu dimenziju makedonskog društva, no tadašnja državna politika

¹⁷ Vasko Eftov, *Vojnata vo 2001. godina*, Vo centar, Skopje, 2014, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=jfYK8Sl7o08>, (Accessed 17 Decembar 2015).

¹⁸ Dragan Đukanović, „Postojeće političke prilike i međuetnički odnosi u Makedoniji“, *Pregledi i osvrti*, vol. LV, br. 3-4, str. 406.

¹⁹ Vesna Stanković-Pejnović, „Postaje li Makedonija binacionalna država“, *Sociološki pregled*, vol. XLIV, br. 1, str. 231.

bila je usmerena ka učvršćivanju makedonskog nacionalnog identiteta. Sa ustavnim izmenama, nakon potpisivanja Ohridskog sporazuma, „novi“ makedonski ustav ponovo je potvrdio svoj demokratski, građanski i multi-kulturni karakter. No, za razliku od prethodne situacije, odnosno forsiranja značaja makedonskog identiteta, post-konflikte političke elite i koalicije vrše kontinuiranu pozitivnu diskriminaciju makedonskog i albanskog etnosa u svim porama makedonske države, isključujući i marginalizujući ostale, manje etničke zajednice u Makedoniji.

Najveće makedonske i albanske partije tumače odredbe Ohridskog sporazuma u skladu sa svojim partijskim interesima. U makedonskom i albanskom bloku postoji ekstremna partijska polarizovanost, koja unutar ove dve najbrojnije zajednice kreira pogodno tlo za dublje deobe unutar makedonske države. Ohridski sporazum zauzima značajnu ulogu i u procesima post-izbornih pregovaranja i sastavljanja vladajuće strukture. Makedonske stranke teže da zadovolje „kvantitativne“ zahteve najbrojnijoj političkoj grupaciji Albanaca kako bi im ona pružila podršku u kreiranju koalicije za vlast. Sa druge strane, albanski političari zanemaruju interese svojih glasača, većinom albanski glasački elektorat, i teže da ostvare svoje uske interese, odnosno interese svojih stranaka. U takvim okolnostima sprovodivost Ohridskog sporazuma ogleđa se samo u podeli ministarskih mesta.

Ni jedna strana nije zainteresovana za postizanje osnovnog cilja Ohridskog sporazuma tj. integraciju makedonskog društva na građanskim osnovama i demokratskim vrednostima. Teritorijalna reorganizacija makedonske države iz 2004. godine dodatno je uticala na dezintegraciju makedonskog društva. Iako je prvenstveni cilj ove reorganizacije bio jaćanje lokalne samouprave i promocija etnićkih posebnosti tj. njihove kulturne, istorijske i obrazovne baštine, nakon 11 godina od ćina reorganizacije, svedoci smo kreiranja paralelnih društava u državi Makedoniji, sa posebnim naglaskom na jasnu liniju odvojenosti između makedonske i albanske zajednice. Većina etnićkih Makedonaca se oseća nelagodno zbog ove opštinske reorganizacije, odnosno zbog obimne kadrovske rekonstrukcije u lokalnim institucijama, i preimenovanja ulica, zgrada i trgova albanskim imenima.²⁰ Takva situacija korespondira sa Galtungovim shvatanjem fenomena negativnog mira. Makedonska i albanska zajednica žive zajedno u državi unitarnog karaktera, no svojim svakodnevnim delanjem tj. konformizmom i nezainteresovanošću jednih za druge, oslikavaju bipolarnost veštaćkog zajedništva.

²⁰ Nadege Ragaru, *Macedonia: between Ohrid and Brussels*, Cahiers de Chaillot, 2008, p. 26. <hal-00972853>

Teška ekonomska situacija makedonske države i ogroman broj socijalnih problema su dve tačke o kojima obe zajednice govore, no ne preduzimaju zajedničke napore u prevazilaženju istih. Evro-atlantska integracija države predstavlja jedini zajednički interes ove dve zajednice. Za potpredsednicu DUI-a Teutu Arifi, NATO i EU integracije ujedinjuju državu, te su svetlo na kraju tunela bez koga Makedonija ne bi lako napredovala ka demokratiji.²¹ Iako pojedini naučnici govore kako politički sistem Makedonije predstavlja konsocijacijski model na Balkanu, političke (ne)prilike u ovoj državi ukazuju na nešto drugo. Visok nivo korupcije unutar makedonskog i albanskog političkog bloka onemogućava bilo kakvu suštinsku implementaciju Ohridskog sporazuma, a u skladu s tim i primenu usvojenih legislativnih mera koje bi doprinele do *de facto* integracije makedonske i albanske zajednice. Izrazito loši rezultati na ekonomskom i finansijskom planu uspevaju da ih stave u drugi plan, i time nameću montirane konfliktne tenzije između Makedonaca i Albanaca. Osim što se zanemaruje faktička realnost paralelnih društava, dodatno se, kroz nacionalističku retoriku, povećava stadijum netrpeljivosti. Psihoza ugroženosti u oba etnička korpusa, kao i medijske predstave o “iskonskim neprijateljima”, usloviće dugoročno i nedostatak volje za integraciju albanske zajednice u makedonsko društvo.²²

POLITIČKI SISTEM MAKEDONIJE U TROUGLU IZMEĐU ETNIČKE DEMOKRATIJE, KONSOCIJACIJE I HIBRIDNOG REŽIMA

Lajphart predlaže koncept konsocijalne demokratije, smatrajući je prikladnom za društva sa umerenim etničkim razlikama i sukobima.²³ Elemente konsocijalne demokratije možemo pronaći i u Ohridskom sporazumu. Iako ne postoje odredbe o formiranju multietničke vlade, tradicija takvih vladajućih koalicija u Makedoniji postoji još od početka devedesetih. Direktnu povezanost Ohridskog sporazuma sa konsocijalnim modelom demokratije pronalazimo u odredbama o proporcionalnoj zastupljenosti na državnom i lokalnom nivou, u procesu donošenja odluka u zakonodavnom domu gde se zahteva dvostruka ili „Badinterova“ većina, i u pravu na veto i u podelama vlasti kroz decentralizaciju. Ipak, u realnom političkom životu makedonske države teško je uvideti postojanje konsocijalnog modela.

²¹ Vesna Stanković-Pejnović, „Postaje li Makedonija binacionalna država“, *Sociološki pregled*, vol. XLIV, br. 1, str. 236.

²² Dragan Đukanović, „Postojeće političke prilike i međuetnički odnosi u Makedoniji“, *Pregledi i osvrti*, vol. LV, br. 3–4, str. 410.

²³ Vesna Stanković-Pejnović, „Konsocijacijska demokracija u Makedoniji“, *Sociološka luča*, Vol. VI, br. 1, str. 50.

Makedonska skupština je sastavljena od predstavnika svih etničkih zajednica koje žive u ovoj državi, no njihova brojčana neproporcionalnost onemogućava jednako učešće svim zajednicama u vođenju državne politike. Makedonska zajednica, po brojnosti najveća, i albanska zajednica, po brojnosti druga po redu (skoro 25% od ukupnog stanovništva makedonske države), predstavljaju ključne igrače u procesu kreiranja i sprovođenja politike ove države. Manje etničke zajednice (Turci, Romi, Vlasi, Srbi), takođe su uključene u politički život ove države, no njihova uloga je marginalizovana, osim za vreme izbornih kampanja. Iako je Ohridski sporazum utemeljen na elementima konsocijacije koje je utemeljio Lajphart, u Makedoniji nije uspostavljena klasična konsocijalna demokratija jer neke od glavnih pretpostavki nedostaju: čvrsto utemeljen zahtev za velikom koalicijom i jasan oblik lokalne samouprave.²⁴

U makedonskom političkom sistemu ne postoji mogućnost formiranja široke koalicije zbog fenomena ekstremne partijske polarizacije kako između makedonskog, tako i između albanskog glasačkog elektorata, i zbog odbijanja albanske zajednice da deli isti kolač sa ostalim manjinskim zajednicama u državi, pravdajući to velikom brojnošću albanske zajednice u odnosu na ostale manjine. Takođe, nakon deset godina od usvajanja Zakona o teritorijalnoj reorganizaciji, u Makedoniji se sprovodi delimična decentralizacija. U ovoj oblasti nema značajnijih postignuća zbog izrazite ekonomske centralizacije, no koncepcijski je jasno definisana i ozakonjena, kao u Milovom poimanju efikasne vladavine.

Za razliku od ekonomske sfere, decentralizacija je izrazita u sferi obrazovanja, ustanovljenja kulturnih institucija i zakonskih prava na službenu upotrebu jezika, pisma, znakova i verskih sloboda.²⁵ Ohridski sporazum osim što nije uspeo da približi politički sistem Makedonije konsocijalnom modelu, on nije premostio ni razlike između makedonske i albanske zajednice. Samo godinu dana nakon potpisivanja Ohridskog sporazuma Međunarodna krizna grupa je upozorila kako, suprotno očekivanju, podela vlasti nije ublažila etničke razlike te su vladajuće stranke funkcionisale kao korumpirane koalicije, deleći resurse putem ministarstava i lokalne samouprave.²⁶ U poslednjih deset godina u političkom sistemu makedonske države implementira se binacionalna kartelizacija. Slobodno možemo reći da je politički prostor ove države u rukama makedonsko-albanskih partijskih

²⁴ Vesna Stanković-Pejnović, „Konsocijacijska demokratija u Makedoniji“, *Sociološka luča*, Vol. VI, br. 1, str. 50.

²⁵ Ibidem, str. 53.

²⁶ International Crisis Group, *Macedonia's Public Secret: How Corruption Drags the Country Down*, Report number 133, 14 Aug 2002, str. 3.

feudalaca. Posmatrano sa praktične tačke, Ohridski sporazum nije uspeo da unapredi koheziju unutar države, i zakržljao je razvoj istinskog multi-etničkog poretka, jačajući i ukorenjujući binacionalni karakter države u kojoj Makedonci i Albanci politički dominiraju nad svima drugima.²⁷

Dodatna karakteristika koja svedoči o postojanju paralelnih društava u Makedoniji je način na koji deluju makedonske, odnosno albanske stranke. Makedonski političari se ne mešaju u načine odlučivanja Albanaca u etničkim homogenim sredinama sa albanskom populacijom, niti Albanci nastoje da uspostave političko prisustvo u regionima koji su uglavnom naseljeni sa etničkim Makedoncima.²⁸ Nedostatak interesovanja kod političke elite o suštinskoj implementaciji Ohridskog sporazuma doprinosi do potvrđivanja teze o binacionalnom karakteru makedonske države. Takođe, politička nemoć ostalih etničkih manjina (Turaka, Roma, Vlaha, Srba) u državi, im ne dopušta da aktivno učestvuju u političkom prostoru i da uživaju prava i privilegije koje su im zagarantovane Ohridskim sporazumom. Makedonski i albanski političari razumeju značaj ovog sporazuma samo u odnosima makedonske i albanske zajednice. Čak i u godišnjim izveštajima Evropske komisije naglašava se značaj implementacije Ohridskog sporazuma isključivo u domenu makedonsko-albanskih odnosa. Razumevanje sporazuma na ovakav način bi značilo da su ostale (ne-albanske) manjine u makedonskoj državi ugrožene. Postojani međunarodni pritisak usmeren ka izgradnji stabilnih makedonsko-albanskih odnosa unutar makedonske države utiče na učvršćivanje binacionalnog karaktera države, marginalizujući ustavne odredbe o građanskom, demokratskom i liberalnom konceptu.

SAVREMENI IZOZAVI MAKEDONSKO-ALBANSKOG PARTNERSTVA

U poslednjih pet godina odnosi na relaciji Makedonci-Albanci beleže izrazitu tenzičnost. Dolaskom na vlast koalicije VMRO-DPMNE predvođena liderom Nikolom Gruevskim, sve više uočavamo presiju na međuetničke tj. makedonsko-albanske odnose, zahvaljujući novim politikama vlade. Premijer Nikola Gruevski je koristio svaku priliku da naglasi makedonstvo, makedonski ponos i makedonsku istoriju.²⁹ Projekt „Skoplje 2014“ koji je

²⁷ Sašo Ripilovski, Stevo Pendarovski, *Macedonia and the Ohrid Framework Agreement: Framed Past, Elusive Future*, Perceptions, Turkey, 2013, Available from: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2013/09/Summer_2013.pdf#page=139, (Accessed 10 Januar 2016), pp. 135–161.

²⁸ Nadege Ragaru, “Macedonia: between Ohrid and Brussels”, *Cahiers de Chaillot*, 2008, pp. 25. <hal-00972853>

²⁹ Nadege Ragaru, “Macedonia: between Ohrid and Brussels”, *Cahiers de Chaillot*, 2008, pp.26. <hal-00972853>

bio promovisan 2011. godine od strane vlade, dodatno je dolivao ulje na već zategnute međuetničke odnose. Tenzičnost u makedonsko-albanskim odnosima prerasla je u otvoreni ulični sukob nakon početka realizacije projekta „Skoplje 2014“ na terenu.

Početak izgradnje arheološkog muzeja u obliku crkve na skopskoj tvrđavi, kao dela navedenog projekta, bio je okidač koji je prerastao u izolovano nasilje. Predstavnici albanskih političkih stranaka i nevladinih organizacija više puta su tražili prekid gradnje muzeja, jer smatraju nije u skladu sa multietničnošću, i spore činjenicu da se na tom mestu nekada nalazila crkva.³⁰ U nedelju, 13. februara 2011. godine predstavnici albanskih i makedonskih građanskih udruženja zajedno sa pojedinim neformalnim grupama navijača započeli su opštu tuču neposredno ispred gradilišta arheološkog muzeja-crkve, a kao uzrok ove eskalacije navodi se podrška, odnosno protivljenje na izgradnju pomenutog objekta. Predsednik nevladine organizacije „Probudi se“, Artan Grubi, smatra da je izgradnja ove crkve politički motivisan proces koji ima za cilj da pogorša međuetničke odnose.³¹ Imer Selmani, lider Nove demokratije, poručio je makedonskom premijeru da se ne igra sa verskim osećanjima građana.³² VMRO-DPMNE i DUI kao vladini partneri izdali su zajedničko saopštenje povodom ovog slučaja. Osudili su incident i zatražili smirivanje strasti. Ovaj incident predstavlja još jedan primer ranjivosti makedonsko-albanskih odnosa i procesa kontinuirane dezintegracije.

Drugi slučaj koji je ponovo razbudio stari duh neprijateljstva između Makedonaca i Albanaca povezan je sa petostrukim ubistvom kod Smiljkovskog jezera. Masakr je počinjen u blizini makedonske prestonice, 12. aprila 2012. godine. Optuženi u ovom slučaju su etnički albanci koji se terete za likvidaciju četvorice mladića i pedesetogodišnjeg pecaroša kod Smiljkovskog jezera, kako bi izazvali strah kod građana. Sud u Skoplju je u slučaju Monstrum proglasio krivim šestoricu Albanaca i osudio ih je na doživotne zatvorske kazne. Takva presuda je izazvala ogroman revolt kod makedonskih Albanaca, a praćena je i masovnim protestima. Učesnici

³⁰ Nepoznati autor, „*Etnički sukob u Skoplju*“, Vreme, Beograd, 2011, Available from: <http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=976714>, (Accessed 11 Januar 2016).

³¹ Zorana Gadžovska-Spasovska, „*Megju-nacionalen incident na Kale*“, Radio Slobodna Evropa, Skopje, 2011, Available from: <http://www.makdenes.org/content/article/2307983.html>, (Accessed 12 Januar 2016).

³² Nepoznati autor, „*Etnički sukob u Skoplju*“, Vreme, Beograd, 2011, Available from: <http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=976714>, (Accessed 11 Januar 2016).

na ovim protestima su nosili transparente sa natpisima „Pravda za sve“, „Marš slobode“, „Nismo teroristi“, „Stop zaveri protiv OVK“.³³

Bivši makedonski vicepremier, Ivica Bocevski, napominje da se još ne zna ko je organizator ovih protesta, no jedino što znamo je da su protesti pokrenuti ispred Jahja pašine džamije u centru Skoplja, koja je poznata kao jezgro radikalnog islamizma koje čak ne kontroliše ni islamska verska zajednica u Makedoniji.³⁴ Povodom ovog događaja oglasila se i Evropska unija. Brisel je zabrinut zbog aktuelnog stanja u Makedoniji i protesta koji prerasta u nasilje, saopštila je portparolka visoke predstavнице EU za spoljnu politiku Maja Kocijančić zatraživši od, kako se navodi, svih strana da se uzdrže od nasilja i da doprinesu očuvanju međuetničkih odnosa.³⁵ Navedena neslaganja dovode do kulminacije tenzičnosti u makedonsko-albanskim odnosima. Ovo je svakako nova peripetija u političkom i društvenom sistemu Makedonije, koja ne samo da odslikava binacionalni i paralelni karakter makedonskog društva, već i uvodi ovu državu u nove alternativne ekspozicije koje dovode u pitanje i njenu unitarnost.

ZAKLJUČAK

Sveprožimajuća ekonomska kriza koja ulazi u devetu godinu svoje globalne finansijske destrukcije i balkanska migrantska ruta, predstavljaju glavne izazove sa kojima mora da se nosi makedonska država. Retorika makedonskih političara pomera svoje težište sa unutrašnjih neprilika i postojano stavlja naglasak na probleme globalnog karaktera. Duboka kriza makedonskog društva nije među prioritetima domaćih političara. Još manje se govori o senzitivnosti međuetničkih odnosa. Vladajući konformizam građana Makedonije i institucionalno zaobilaženje pitanja iz oblasti međuetničkih odnosa samo učvršćuje postojeće *status quo* stanje.

Kako vreme odmiče, Ohridski sporazum postaje sve više simbol i sećanje koje je imalo za cilj da kreira demokratsko i građansko društvo Makedonije. Njegova sprovodivost je svedena na čiste brojke i podelu kolača između makedonske i albanske političke elite. Bez sumnje, Republika

³³ Tanjug, „U Skoplju održan još jedan protest Albanaca zbog slučaja Monstrum“, Blic, Beograd, 2014, Available from: <http://www.blic.rs/vesti/svet/u-skoplju-odrzan-jos-jedan-protest-albanaca-zbog-slucaja-monstrum/fqddkbj>, (Accessed 8 Januar 2016).

³⁴ Tanjug, „Bocevski: opasne usijane glave Balkana“, Vijesti, Podgorica, 2014, Available from: <http://www.vijesti.me/svijet/bocevski-opasne-usijane-glave-balkana-786909>, (Accessed 3 Januar 2016).

³⁵ Tanjug, „EU: Smiriti tenzije u Skoplju; Albanci protestuju i u Njujorku i Briselu“, Vijesti, Podgorica, 2014, Available from: <http://www.vijesti.me/svijet/eu-smiriti-tenzije-u-skoplju-albanci-protestuju-i-u-njujorku-i-briselu-786621>, (Accessed 12 Januar 2016).

Makedonija je postala talac makedonsko-albanskog političkog kartela koji vidi onoliko daleko, koliko je potrebno da bi se ostvarili partijsko-klijentistički interesi.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Đukanović, Dragan, „Postojeće političke prilike i međuetnički odnosi u Makedoniji“, *Pregledi i osvrti*, vol. LV, br. 3–4, str. 395–412.
- [2] Eftov, Vasko, *Vistinata za Aračinovo*, Vo centar, Skopje, 2014, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=TEngGcFMneA>, (Accessed 29 Decembar 2015).
- [3] Eftov, Vasko, *Vojnata vo 2001. godina*, Vo centar, Skopje, 2014, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=jfYK8Sl7oO8>, (Accessed 25 Decembar 2015).
- [4] Gadžovska-Spasovska, Zorana, „Megju-nacionalen incident na Kale“, Radio Slobodna Evropa, Skopje, 2011, Available from: <http://www.makdenes.org/content/article/2307983.html>, (Accessed 12 Januar 2016).
- [5] Ilievski, Zoran, *Ohridskiot dogovor sega i vo idnina*, Ljupčo Cvetkovski, Skopje, 2010, Available from: https://www.youtube.com/watch?v=XPPAn_2ub5w, (Accessed 06 Januar 2016).
- [6] International Crisis Group (2002), *Macedonia's Public Secret: How Corruption Drags the Country Down*, Report number 133, 14 Aug.
- [7] Kekenovski, Jove, *Makedonija zabrzano stanuva binacionalna država*, Najdovski, Skopje, 2012, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=HJAwmYBOuqk>, (Accessed 04 Januar 2016).
- [8] Kjamili, Redžep, Kristina Naumovski, *10 godini Ohridski ramkoven dogovor*, 24 Tema, Skopje, 2011, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=iLe1x4mfdqg>, (Accessed 10 Januar 2016).
- [9] Nepoznati autor, „Etnički sukob u Skoplju“, Vreme, Beograd, 2011, Available from: <http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=976714>, (Accessed 11 Januar 2016).
- [10] Nova TV, *Ramkoven dogovor*, Nova TV, Skopje, 2013, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=GheCtXfzJ8A>, (Accessed 15 Decembar 2015).
- [11] Ragaru, Nadege, „Macedonia: between Ohrid and Brussels, Cahiers de Chaillot, 2008, pp. 1–38. <hal-00972853>
- [12] Ripilovski, Sašo, Stevo Pendarovski, *Macedonia and the Ohrid Framework Agreement: Framed Past, Elusive Future*, Perceptions, Turkey, 2013, Available from: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2013/09/Summer_2013.pdf#page=139, (Accessed 10 Januar 2016), p. 135–161.
- [13] Stanković-Pejnović, Vesna, „Konsocijacijska demokracija u Makedoniji“, *Sociološka luča*, Vol. VI, br. 1, str. 48–62.

- [14] Stanković-Pejnović, Vesna, „Postaje li Makedonija binacionalna država“, *Sociološki pregled*, vol. XLIV, br. 1, str. 231–246.
- [15] Suomalainen, Nina, *Analizata na Ohridskiot dogovor kje pomogne da se kreiraat politiki*, Sitel televizija, Skopje, 2015, Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=DsbZkbwK7yk>, (Accessed 07 Januar 2016).
- [16] Tanjug, „Bocevski: opasne usijane glave Balkana“, *Vijesti*, Podgorica, 2014, Available from: <http://www.vijesti.me/svijet/bocevski-opasne-usijane-glave-balkana-786909>, (Accessed 3 Januar 2016).
- [17] Tanjug, „EU: Smiriti tenzije u Skoplju; Albanci protestuju i u Njujorku i Briselu“, *Vijesti*, Podgorica, 2014, Available from: <http://www.vijesti.me/svijet/eu-smiriti-tenzije-u-skoplju-albanci-protestuju-i-u-njujorku-i-briselu-786621>, (Accessed 12 Januar 2016).
- [18] Tanjug, „U Skoplju održan još jedan protest Albanaca zbog slučaja Monstrum“, *Blic*, Beograd, 2014, Available from: <http://www.blic.rs/vesti/svet/u-sko-plju-odrzan-jos-jedan-protest-albanaca-zbog-slucaja-monstrum/fqddkbj>, (Accessed 8 Januar 2016).

MA Mitko Arnaudov

OHRID FRAMEWORK AGREEMENT – AN INSTRUMENT FOR CREATION
BI-NATIONAL STATE RATHER THAN AN INTEGRATED
DEMOCRATIC SOCIETY

Abstract

After the war in Bosnia and Herzegovina, Croatia and Kosovo, nor Republic of Macedonia has failed to keep his inner provisional peace that was constantly brought into question during the nineties. At the beginning of XXI century in this country woke up the old spirit of hostility between Macedonians and Albanians which has escalated into armed conflict. Thanks to the strong political and diplomatic intervention by the international representatives, war activities were stopped and thus prevented the expansion of hostilities throughout the whole territory of Macedonian state and commencement of a new civil war in the Western Balkans. Signing of the Ohrid Framework Agreement was the condition for establishment a final peace. With this agreement Republic of Macedonia became a state whose statehood, according to the letter of the Constitution, is in the hands of its citizens. Content of the Ohrid Agreement is a basis for creation multinational, multicultural and integrated macedonian state. Unfortunately, actual situation in this country does not at all reflect multiethnicity and integration of the Macedonian society. After the conflict with ethnic Albanian

rebels and after signing of Ohrid Framework Agreement, Republic of Macedonia has started its future way through adoption of binational characteristics and creation an atmosphere of parallel societies within it. Macedonian and Albanian communities live in common state, but in contrary to the provisions of the Ohrid Agreement and Constitution, do not tend for creation mutual integration and adoption of common values and interests.

Key words:

Ohrid Framework Agreement, Republic of Macedonia, Macedonians, Albanians, Conflict, Bi-nationality, Ethnic minorities.